

Omkring år 1860 voro de flesta uthus (stall, ladugårdar och lider) täckta med halm. Hus som voro försedda med eldstad täcktes ej med halm på grund av eldfara. När halmtak först kom i bruk vet jag ej, men nog finns ett och annat gammalt halmtak kvar ännu, men några nya halmtak lägges inte numera, utan varefter de blir utslitna ersättes de med tegel eller plåt.

Ett halmtak ansågs kunna bestå omkring 15 á 20 år, Halmtak användes på Stall, Ladugårdar, Logar och Lider. På hus som voro försedda med eldstad användes ej halmtak, på dessa hus användes redan då tegel. Under samma tid använde en del lantbrukare spåntak. Ett spåntak ansågs kunna bestå i 20 á 25 år, alltså längre än ett halmtak, men ett spåntak blev dyrare än ett halmtak, så att en del använde halm för det blev billigt, och en del använde spån för att taket skulle bestå längre.

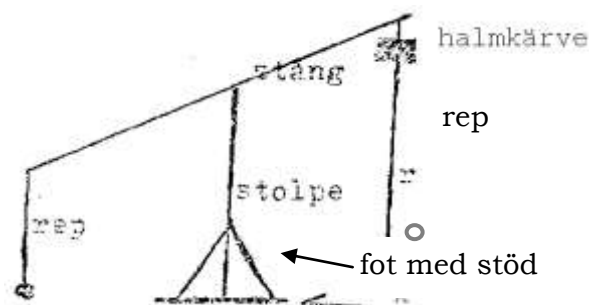
Endast råghalm användes till taktäckningsmaterial. Den tröskades med slaga och bands i kärvar med alla axändar åt samma håll och förvarades i logar eller lider tills den skulle användas. Vass (rör) användes även till taktäckningsmaterial, och denna ansågs bättre och varaktigare än råghalm, men var besvärligare att anskaffa och kom endast till användning på platser där lämpliga sjöar för vassväxt förekom. Vassen skars med lie under vintern medan isen bar och bands i små kärvar och uppställdes i skylar för att torka, varefter den förvarades i logar eller lider tills den skulle användas.

Då halmtak skulle göras timrade man röstena¹ och mellan röstena restes takstolar. Dessa gjordes av sparrar som restes från väggbandet upp till kroppåsen, en från vardera sidan av huset och hopsattes uppe vid kroppåsen. Avståndet mellan dessa takstolar var omkring 2 meter. På takstolarna lades s.k. takstänger (långa slanor) i husets längdriktning, omkring 10 centimeter mellan varje stång. I röstena högg man skårar att lägga takstängerna i, men på takstolarna fästes de med spik. Till takstolar och takstänger användes tall- eller granvirke, vilket som var lättast tillgängligt.

Takutsprång konstruerades därigenom att takstängerna lades ut omkring 75 centimeter utom röstet och vid dessa stänger fastspikades vindbrädor (vindskidor) för att skydda halmtakets gavlar, och takstolarna lades ut lika långt utom väggbanden för att takfoten skulle skydda husväggen.

Då tak skulle täckas skaffades erforderligt virke under vintern. Sparrar och takstänger kvistades och barkades och lades upp att torka till nästa sommar. Halmen bereddades inte, utan som kärvarna bands vid tröskningen, fördes de upp på taket och användes.

För att få upp halmen på taket användes en s.k. halmhiss som ställdes bredvid huset, se vidstående teckning, foten bestod av tvenne i kors lagda timmerbitar med stod på alla fyra sidorna.

Obundet tak har jag ej någon kännedom om.

Vid täckning av halmtak måste det vara minst 3 man, en på marken för att hissa upp halmen och två på taket för att ordna halmen, men fanns gott om arbetare kunde 4 á 5 man användas vid samma taktäckning.

Täckningen börjades alltid nere vid takfoten. Sedan man fått upp halmkärven löstes bandet av och halmen breddes ut till önskad tjocklek 20-25 centimeter med rotändan ner. Sedan skilde man halmen endast i övre ändan i smärre lockar och ett halmband bands om den avskilda halmlocken och en takstång, därigenom fick man halmen att ligga kvar och ej glida ner, det blev omkring 75

¹ Kallas även gavelröste, den del som befinner sig ovanför takfoten.

centimeter mellan varje sådant band. Nästa varv lades så mycket på det förra varvet så att det täckte alla band och öppningar som uppkom vid bindningen av förra varvet, så att inga band blev synliga ovanpå taket.

För att reda halmen och få taket jämt användes en handräfsa. Varje varv lades i hela takets längd, och så lades varv efter varv till man kom upp till taknocken, och som man ej kunde binda halmen där lades ett varv lös halm utefter hela takåsens längd. Detta varv lade man något tjockare än skälva taket, och för att få detta att ligga kvar lade man stänger utefter takåsens längd, en rad stänger mitt över takåsen och en rad stänger på varder sidan, och ovanpå dessa stänger lades s.k. hängslen. Dessa gjordes av grova slanor 1½ á 2 meter långa. Två sådana hopsattes över takåsen så att en slana låg åt vardera sidan av taket tvärs över de utefter takåsen lagda stängerna. Dessa hängslen lades på omkring 1½ meters avstånd från varandra, härefter renräfsades taket och ansågs färdigt.

Inga anordningar gjordes för att kunna beträda taket, behövde man reparera det användes lösa stegar.

Ett halmtak ansågs kunna bestå i 15 á 20 år, men under denna tid hände det att stark storm förorsakade bristfälligheter, men om det inte blev allt för mycket tilltygat kunde det repareras. Detta gick så till att man lade dit ny halm i stället för den som blåst bort.

Aldrig lade man nytt halmtak ovanpå den gamla halmen, utan skulle man lägga om taket tog man bort den gamla halmen, men takstängerna som halmen låg på varade lika länge som huset i övrigt, men de stänger och hängslen som låg ovanpå halmen fick man alltid göra nya vid omläggning av taket.

Att täcka tak med vass (rör) tillgick lika som då man gjorde halmtak, men till band att binda vassen vid stängerna med användes halm, och sista varvet på taknocken täcktes med lös halm alldeles lika som då man gjorde halmtak.

Kvinnor deltog aldrig i taktäckning.

Några särskilt utbildade taktäckare fanns ej, men det fanns personer som lagt halmtak flera gånger och därigenom vunnit en viss vana (övning), och alltid anlätades en sådan till att leda och undervisa de övriga arbetarna.

Några festligheter förekom ej vid taktäckning.

Stenas i Frösunda den 21/10 1933

A.V. Carlsson